

Inváziós fafajok Magyarországon

A keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*)

Korda Márton¹, Csiszár Ágnes¹

A feltehetően a török hódoltság idején Ázsiából Európába hozott keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) a DAISIE és az EASIN adatbázisa szerint Európa nagy részén meghonosodott idegenhonos faj. Bár ezek a listák nem sorolják az inváziós fajok közé, hazánkban így tartjuk számon. Természetvédelmi károkozásának jelentős mértékére utal a Kézdy és mtsai (2017) által végzett felmérés, mely szerint a védett területeinken gondot okozó inváziós fajok között a negyedik helyen áll.

Ökológiai igényei, inváziós szempontból fontosabb jellemzői

Az ezüstfa ökológiai igényei közül leginkább a fényigénye a meghatározó, az árnyalást nem tűri. A további termőhelyi adottságokkal szemben meglehetősen tágtűrűsű. Igaz ez a hőmérsékletre, a vízre és a termőréteg vastagságára is.

A szélsőséges termőhelyeink (pl. szik, futóhomok) döntő többségén – beleértve az antropogén eredetű ruderalis területeket is – képes megélni, sőt szaporodó állományokat is létrehozni.

Kétségtelen, hogy ez a tulajdonsága kulcsfontosságú az inváziójában, de emellett további tulajdonságai is elősegítik sikeres inváziós fájá válását. Ilyen

a nagy mennyiségben megjelenő termése (1. ábra), amelyet a madarak és a kisemlősök is szívesen fogyasztanak, ezáltal terjesztenek is.

Az új élőhelyek gyors kolonizálását jelentősen elősegíti, hogy akár már 3 éves korában is termőre fordulhat. Vegetatív szaporodásra képes, de ilyen módon nem terjed agresszívan. Elsősorban tuskósarjakat hoz, gyökérsarjakat jóval ritkábban, leginkább sebzések hatására.

Elterjesztésének fontosabb előzményei

Az ezüstfa magyarországi megjelenésének időpontja a múltba vész, de általá-

Fotó: Korda Márton

1. ábra Nagy mennyiségben megjelenő csontbójas terméseit a madarak aktívan terjesztik

ban elfogadott az a nézet, hogy a török időkben került hazánkba.

Az első, konkrét helyhez köthető hazai előfordulásáról a pesti botanikus kert 1788-ban megjelent névjegyzéke tanúskodik. Az 1800-as évek legelején már sokfelé ültetett díszfa volt, ültetése az 1870-es évekre már teljesen általá-

¹ SoE EMK Környezet- és Természetvédelmi Intézet

nossá vált. Ezt tág tűrőképessége mellett dekoratív megjelenésével és illatos virágaival lehet magyarázni.

Erdészeti hasznosításának gondolata az 1890-es évek legvégén merült fel mint szélsőséges termőhelyek fásítására alkalmas másodrendű fafaj. Az 1910-es években a kertészeti szakirodalomban egyre többet hangoztatják a faj sziktűrését, 1920-ban az erdész szakma is felfigyel ilyen irányú hasznosításának lehetőségére.

A faj igazán nagyarányú felkarolását az 1923-as alföldfásítási törvény idézte elő, mely kapcsán egy évvel később *Magyar Pál* meg is kezdte fásítási kísérleteit a püspökladányi Szikkísérleti Állomáson.

Alapelve szerint a „*fafajok megválasztásánál elsősorban azok ellentálló-képessége és igénytelensége az irányadó, minden más azután jön*”. 1929-ben az ezüstháról már úgy vélekedett, hogy „*A szikes fásításnál szinte nélkülözhetetlenül fontos faj*”.

Mindeközben bár kisebb jelentőségű, de a homokterületeinken is zajlik a vele való kísérletezés. Ugyanakkor a méhészek is már közönséges méhlegelőként írnak róla.

A második világháborút követő tervgazdálkodás időszakában a faj alkalmazása meredeken felfelé ívelt. Ez elsősorban továbbra is a sziken volt jellemző, de egyre nagyobb szerephez jutott az erdőn kívüli fásításokban is, így pl. ültették csatornák mentén, a mezővédő

erdősávokban és hangsúlyosan a le-
gelőfásításokban.

Az 1950-es évektől erdősítésekbe már egyre kevésbé használják, de a fásításokban továbbra is fontosnak tartják. Az 1960-as években egyre gyakrabban ültetik rekultivációs célokkal ipari, illetve bányászati tevékenységgel érintett területekre. Az 1970-es évektől vadgazdálkodási célokra javasolják, különösen apróvadas területekre.

Bár kertészeti és rekultivációs célú alkalmazása még ma is jellemző, erdészeti felhasználása napjainkra megszűnt. Természetvédelmi károkozását, agresszív terjedését az 1990-es évek közepétől kezdik hangoztatni. Az ezredforduló után a természetvédelem egyre több helyen foglalkozik visszaszorításával, míg alkalmazását a méhészek és a kertészek is napirenden tartják (Korda 2018, 2019).

Spontán terjedése

Figyelembe véve, hogy a faj bekerülésének idejével és körülményeivel kapcsolatban csak feltevéseink vannak, nem meglepő, hogy spontán terjedésének kezdeteit sem ismerjük. Az első adat, ami a faj kivadulását egyértelműen jelzi, az *Jemelka József* soproni herbáriuma az 1843–1847 időszakból, ahol a címkén az ültetés és a kivadulás is említésre kerül.

A szakirodalmat áttekintve azt tapasztalhatjuk, hogy kifejezetten kevés kivadulási adatot közöltek. Ez egyértel-

3. ábra Szikes gyepon, egykori telepítésből kiindulva spontán kialakult ezüsthár a Dél-Tiszántúlon

műen azzal magyarázható, hogy a faj a több évszázados jelenléte miatt megszokott látvány volt, szakmailag nem volt közlésre érdemes adat egy kivadult egyed. Ennek megfelelően spontán terjedésének folyamatáról, fontosabb állomásairól nincs érdemi ké-
pünk.

A mai helyzet azonban jól ismert: a faj telepítésével érintett tájak mind-
egyikében jelen van, de tömeges spontán terjedése elsősorban homoki tájainkon jellemző, valamint a szikeseken és a középhegységi nyílt élőhelyeken is gyakori jelenség a kisebb-nagyobb spontán állományok felferődése.

Ökológiai károkozás

Természetvédelmi szempontból legtöbb problémát a fátlan élőhelyeken, illetve a gyeperdő mozaikokban okoz. *Magas fényigénye miatt zárt erdőben nem tud érdemi inváziót kialakítani.*

Gyepekben való terjedése két okból problémás. Egyrészt árnyalásával a gye-
pi életközösség fajait kiszorítja, másrészt a gyökerein élő nitrogénkötő sugárgombák nitrogénfeldúsulást okoznak, mely gyomosodáshoz vezethet.

Legnagyobb intenzitással azokon a területeken terjed, ahol korábban telepítették. Ezek közül is kiemelkedők a homoki gyepek, de szikes gyepeinkben is gyakori (2–3. ábra), és a sztyeppréteken, sziklagyepeken sem ritka.

Fotó: Korda Márton

2. ábra Erdőszegélybe telepített ezüsthár (balra) és a spontán terjedő állomány (jobbra) egy dél-tiszántúli szikes gyepon

Fotó: Korda Márton

A gyeperdő mozaikok közül a *bo-korerdőkben*, a *sziki tölgyesekben* és a *borókás-nyárasokban* egyaránt előfordul, különösen a gyepponensben, illetve a szegélyekben.

Érdekes természetvédelmi vonatkozása, hogy *tövises hajásainak védelmében* gyakran *fészkelnek védett vagy fokozottan védett madárfajok*, különösen a fás élőhelyekben szegény tájakon.

Gazdasági jelentősége

Pozitív értelemben vett gazdasági jelentőséggel ma már elsősorban csak kertészeti, illetve fásítási felhasználás kapcsán bír, de jelentősebb állományával érintett tájainkon méhészeti hasznosítása is számottevő lehet. Kertészeti, illetve fásítási célú hasznosítása elsősorban szennyezett területeken releváns. Így meddőhányók, ipartelepek, illetve út menti területek fásítása kapcsán találkozhatunk vele napjainkban is. Vadgazdálkodói szempontból megítélt jelentősége kapcsán is gyakran hallani dicsérő szavakat. A történeti áttekintésnél említett hasznosítások közül erdősítésre ma már nem használják. Negatív gazdasági jelentősége a gyeppgazdálkodóknál, illetve a természetvédelmi kezelőknél jelentkezik, akiknek a faj visszaszorítását kell finanszírozni, illetve akiknek a visszaszoruló gyeppiatti kiesést el kell szenvedni.

A védekezés lehetőségei

Az ezüstfa visszaszorítását mechanikai, vegyszeres és kombinált módsze-

rekkel is végzik. Irtásának különösen szelektív módja az erőgéppel gyökereztül való kiemelése. Hangsúlyozandó, hogy ez csak laza talajadottságok mellett működik.

A fa kivágása önmagában nem megoldás, mert ennek hatására gyökerről és tuskóról is jól sarjad. Ezek leveréséről vagy vegyszeres kenéséről gondoskodni kell.

A vegyszeres eljárások közül a faszárúak ellen általánosan alkalmazott technológiák az ezüstfa visszaszorítására is jól használhatók. Ilyen a törzs injektálása, a kéregsebzést követő kenés és a vágáslap kenése. A totális gyomirtók sikerrel alkalmazhatók a fajjal szemben.

Az irtás során gyakori probléma a terebélyes, szerteágazó és szűrős ágrendszer, amely a törzs megközelítését erősen korlátozza. Erre megoldást jelenthet, ha a mentesíteni kívánt terület szürke marhával legeltetik a beavatkozás előtt, mivel a jószág az ágakhoz való dörgölődésével a törzset felszabadítja, és a fiatalabb sarjakat fogyasztja is (4. ábra) (Csiszár és Korda, 2015).

Az első szerző munkája a 2024-2.1.1-EKÖP-2024-00007 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a EKÖP-24-4-II pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Illusztráció: **Katrina Stephane/**
Wikimedia Commons

Felhasznált irodalom

- Bartha D. és Csiszár Á. 2006: Keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia* L.). – In: Botta-Dukát Z. és Mihály B. (szerk.): *Biológiai inváziók Magyarországon. – Özönnövények II.* – Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Budapest, pp. 69–90.
- Bartha D. és Csiszár Á. 2012: Keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia* L.). – In: Csiszár Á. (szerk.): *Inváziós növényfajok Magyarországon.* – Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 114–119.
- Csiszár Á. és Korda M. (szerk.) 2015: Özönnövények visszaszorításának gyakorlati tapasztalatai. Rosalia kézikönyvek 3. – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, 239 pp.
- Kézdy P., Csiszár Á., Korda M. és Bartha D. 2017: Természetvédelmi kezelést végző szakemberek tapasztalatai az inváziós fajokról – egy hazai, kérdőíves felmérés eredményei. – In: Csiszár Á. és Korda M. (szerk.): *Özönnövények visszaszorításának gyakorlati tapasztalatai.* 2. kiadás. Rosalia kézikönyvek 3. – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest, pp. 11–14.
- Korda M. 2018: A Magyarországon inváziós növényfajok elterjedésének és elterjesztésének története I. *Acer negundo*, *Ailanthus altissima*, *Celtis occidentalis*, *Elaeagnus angustifolia*, *Fraxinus pennsylvanica*, *Padus serotina*. – *Tilia* 19: 1–459.
- Korda M. 2019: Inváziós fajok magyarországi története V. A keskenylevelű ezüstfa. – *Erdészeti Lapok* 154(2): 42–45.

Fotó: Korda Márton

4. ábra Szikes legelő néhány ezüstfával. Jól látható, hogy a magyar szürke felszabadította a törzseket